

Zdeněk Svěrák (*1936) – Ladislav Smoljak (1931 – 2010) (Divadlo Jára Cimrmana): Vyšetřování ztráty třídní knihy (1967)

I. Beletristický text:

A. Literární druh a žánr, literárněhistorický kontext, umělecký směr / tvůrčí skupina, údaje o autorovi ve vztahu k dílu;

B. 1. Doba a místo (děje);

2. Kompozice;

3. Hlavní postavy a jejich charakteristika;

4. Námět, témata, hlavní motivy;

C. Jazykové zvláštnosti a kulturní souvislosti;

PROF. LADISLAV SMOLJAK: (...) Zachoval se nám stenografický zápis dcery okresního poštmistra Eriky T. o tom, jak Cimrman učil své žáky telefonovat. My si vám teď dovolíme předvést tento dialog, který Cimrman tlumočil třídě zpravidla v souhře se školníkem – my vám ho předvedeme tady s panem docentem Weiglem.

WEIGEL: Prosil bych technickou pomůcku, pane asistente. *Asistent přinese telefon.*

SMOLJAK: Prosím, pane docente.

WEIGEL *do telefonního přístroje*: Hola, hola!

SMOLJAK: Správný začátek. Dnes už ovšem říkáme: Haló, haló, že. Hola, hola!

WEIGEL: Zde telefonista Weigel.

SMOLJAK: Tak toto je první začátečnická chyba. Můj telepartner používá nadbytečných slov, kterými prodlužuje na tehdejší dobu jistě velice nákladný hovor. Cimrman žáky vždycky připravil na to, že jakmile použijí telefonního aparátu, stávají se automaticky telefonistou. Každý telefonista to ví, čili je zbytečné, aby si to pak ještě jednotliví telefonisté neustále během telefonování do... telefonu... telefonovali, že. Tak ohlašte se znovu, pane docente.

WEIGEL: Hola, hola. Zde Weigel.

SMOLJAK: Ano, až na slůvko „zde“ je to už dobré. Totiž, podle Cimrmana je třeba mít představu o situaci, ve které se nachází ten, kterému telefonujeme.

A když se vžijete do jeho postavení, zjistíte, že je to vlastně on, který je ZDE, že. Čili my ho ohlášením nesmíme mást. Ano?

WEIGEL: Hola, hola! Tam Weigel.

SMOLJAK: Hola, hola! Tam Smoljak.

WEIGEL: Dobrý den, pane Smoljaku. Máte na skladě procházkové hole?

SMOLJAK *k divákům na Weiglovu adresu*: Zatím si vede velmi dobře. (*K Weiglovi*) Procházkové hole mám. Jak dlouhé si přejete?

WEIGEL: Potřeboval bych procházkové hole (*rozpřáhne paže*) asi takhle dlouhé.

SMOLJAK *k divákům*: Tak to je samozřejmě vyložená chyba. (*K Weiglovi*) Děkuji. (*K divákům*) To nejde. Cimrman také žáky připravil na to, že jednou přijde doba, kdy budou na ulicích běžným jevem telefonní budky, které budou samozřejmě uzounké, pro jednoho stojícího telefonistu. Čili takováhle široká gesta bychom tam v žádném případě nemohli provozovat. Tak opravte se, pane docente.

WEIGEL: Potřeboval bych procházkové hole asi takhle dlouhé (*ukáže kratounké*).

SMOLJAK: To je správné. Ano, ty máme. Pošlete si pro ně vozku.

WEIGEL: Děkuji, hola, hola.

SMOLJAK: Rádo se stalo, hola, hola.

DOKTOR ZDENĚK SVĚRÁK: (...) TRESTÁNÍ UČITELE UČITELEM

Co tedy znamenala v praxi ta zásada trestání učitele učitelem? Je to nasnadě: za jakékoli provinění netrestal Cimrman jako pedagog nikdy žáky, ale vždycky pouze sám sebe. Vypadá to trochu nezvykle, ale je to logické. On vycházel z předpokladu, který uznává vlastně i dnešní škola –

teoreticky – z předpokladu, že žáci by měli mít svého učitele rádi, a tudíž by je mělo mrzet, když učitel trpí. Jak to vypadalo v praxi: Když mu třeba žáci nalili do kalamáře místo inkoustu vodu, nepustil se Cimrman po celý týden na krok z domu. Žáci měli po tu dobu volno, a tedy dost času, aby ho mohli litovat. Jindy zase reagoval na nezbednost těmito slovy: „Nedám si dnes po obědě viržinko. Neplačte, sami jste si to zavinili!“

II. Nebeletristický text:

- A. Funkční styl, obsah, účel, vztah k prvnímu textu;
- B. Jazykové apod. zvláštnosti.

Rozhovor se Zdeňkem Svěrákem:

(...)

Chápete, jak je možné, že tenhle váš vlastně jednoduchý nápad zasahuje tolik generací?

To je otázka asi pro teatrology, já to nevím, nestačím se tomu divit. Máme hry, kterým dítě nemůže rozumět, a přesto děti baví, i když si z nich uloupnou vždycky jen to, na co stačí. Podstatné ale je, že Cimrman působil na generace, které trpěly totalitní šedi, nesvobodou. A potom pokračoval úplně nezměněně se stejným ohlasem, protože lidi zase trpí, i když něčím úplně jiným – přemírou krutosti, která tu dřív tolik nebyla vidět, pokleslým humorem, který se náhle vyrojil. Zase vyhledávají a potřebují oázu jakési laskavosti, radosti z myšlení, objevování vtipu, který se nedává až pod nos, na který si musí přijít každý sám.

Pominulo něco za ta léta, která jste s Cimrmanem prožili?

Určitě pominulo prvotní okouzlení tím, že jsme si vymysleli génia, který tu nebyl, oslavujeme ho, přitom vynášíme někoho, kdo to neuměl, byl smolař a ta adorace je hlavním komickým prvkem. Co nevyvanulo, je humor, který jsme vymačkali vlastně ze strachu, abychom nezevšedněli. Dá se, myslím, říct, že jsme zavedli určitý styl humoru

Když už jsme u hraní, Ladislav Smoljak vás všechny honil, abyste nehráli jako v kamenném divadle a zachovali si punc neherců. Jak to šlo?

Od začátku se sázelo na to, že když režisér má řídit amatéry, musí nechat rozvinout jejich osobnost, nesmí je moc dirigovat. Láďa a vlastně už v samém začátku i Helena Philippová nás nechával – koukal na nás, jak to děláme a pak teprve usměřňoval. Šlo mu o to, aby osobnosti do hry přinesly samy sebe.

Nevadilo vám, že nesmíte hrát naplno?

Láďa říkal, že jsme to napsali tak dobře, že stačí text jen říct nahlas; jakmile převáží nějaké produciování, je to na škodu.

Objasněte, jak obsah rozhovoru (2. text) souvisí s hrou – hrami – DJC. Nevyhneme se porovnání autorského a kamenného divadla. Nezapomeňme, že autorské divadlo je postaveno mj. na principu „herec ručí svým životem za svou roli“. Jinými slovy, v autorském divadle jsou autoři zároveň mezi herci a i jiní herečtí představitelé zpravidla mají prostor pro uměřenou improvizaci. Zkrátka, role jsou napsány tak, aby odpovídali osobním (civilním) charakteristikám herců. No a protože autorské divadlo prolamuje bariéru mezi jevištěm a hledištěm, tak využívá toho, že různé neobratnosti herců, kteří vlastně nemívají herecké vzdělání, zapojuje do charakteru postavy (bývalý učitel Svěrák obvykle hraje komicky přemoudřelého učitele). Podobně si vlastně DJC pohrává i s publikem (celá idea Járy Cimrmana je mystifikací, která si utahuje mj. z toho, jak Češi často chtějí být světoví, ale velmi často se jim to nedaří).

ZDENĚK SVĚRÁK – LADISLAV SMOLJAK:

Pražské *Divadlo Járy Cimrmana* vzniklo v r. 1967 rozvinutím námětu z oblíbeného rozhlasového pořadu. Hry divadla jsou založeny na mystifikaci – vědeckém bádání o životě a díle fiktivního zapomenutého českého génia, po němž je divadlo pojmenováno. Hry mají podobu odborného semináře a divadelní hry, která zlehčujícím způsobem napodobuje zejména české venkovské divadlo 19. století a prostřednictvím mystifikace (česká kultura v níh má docela dlouhou tradici, počínaje kronikáři, přes RKZ až třeba k Čapkově Válce s Mloky) si dělá legraci z české touhy po světovosti. Klíčovými autorskými a hereckými osobnostmi se stali **Zdeněk Svěrák** (* 1936) a **Ladislav Smoljak** (1931 – 2010), zpočátku též **Jiří Šebánek** (1930 – 2007), z dalších herců jsou známí např. rozhlasový redaktor Miloň Čepelka a výtvarník Jaroslav Weigel. Hry *Akt*, *Vyšetřování ztráty třídní knihy*, *Dlouhý, Široký a Krátkozraký*, *Posel z Liptákova*, *Dobytí severního pólu*, *Blaník*, *Záskok*, *České nebe* aj.